

Kiss Károly:

Az új gazdasági világrend – A liberális nemzetközi rendszer lassan szétesik

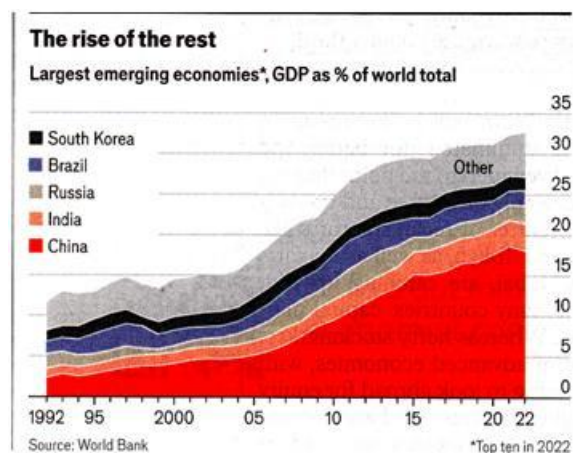
(The Economist May 11th 2024, ismertetés)

Azokhoz a teljesítményekhez fogható eredmények, amelyeket a liberális kapitalizmus a '90-es és a 2000-es években elért, még nem születtek a történelemben – írja az Economist. Ezt az értékelést pontosítani kell. A liberális kapitalizmus a világkereskedelem intézményeinek a működtetésével járult hozzá a sikerhez, de a világgazdaság akkori fellendülésében Kínának volt a legnagyobb szerepe. Korábban pedig Dél-Korea és a délkelet-ázsiai kistigrisek „húzták” a világgazdaságot. Ezekben az országokban pedig nem a liberális kapitalizmus, hanem az államkapitalizmus volt a siker alapja.

Az eredmények:

A fejlődő országokban százmilliók vergődtek ki a szegénységből. Kínában 800 millió ember élt mélyszegénységben, ma már szinte senki. [Ez elsősorban Teng Hsziao-ping reformjainak köszönhető, de nyilvánvaló, hogy a liberális világgazdaságnak is, mely lehetővé tette Kína bekapcsolódását, a hatalmas Nyugatra irányuló exportot, mely a kínai növekedés hordozója volt; és Kína mellett India is felemelkedett.]

- A fejlődő országokban gyorsabb volt a gazdasági növekedés. A '90-es évek elején a ma legnagyobb tíz feltörekvő gazdaság aránya a világ GDP-jében 12 % volt – ma 1/3 körüli.
- A gyermekhalandóság az 1990-es szint kevesebb, mint felére csökkent.
- Az országok közötti háborúk halálos áldozatainak szám soha nem tapasztalt alacsony szintet ért el: a globális népesség 0,0002 százalékát 2005-ben (azaz két tizedrednyi részét).
- A „Washingtoni konszenzus” néven ismert gazdaságpolitikai recept lehetővé tette, hogy a szegény országok felzárkózása felgyorsuljon.¹

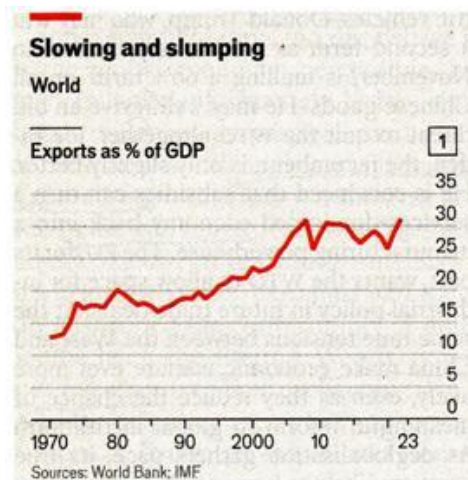

¹ A washingtoni konszenzus egy gazdaságpolitikai recept, lényege, hogy a fejlődő országokat a liberális gazdaságpolitikai elvek alkalmazásával kell kihúzni a válságból és a stagnálásból: a külkereskedelmet liberalizálni kell, az árakat fel kell szabadítani, a költségvetést rendbe kell hozni, a hiányt minimalizálni kell, az állami szektort le kell építeni (privatizáció). Megjegyzem, hogy az előrelépés elsősorban azoknak az országoknak sikerült – főként Dél-Kelet Ázsiában és Kínában – amelyek nem ezt követték, hanem a hangsúlyos állami beavatkozást és az állami fejlesztéseket.

Az Economist megfogalmazása szerint e globális rendszer „Amerika nemzetközi elveinek és stratégiai érdekeinek az összefonódásán alapult, de a liberális rend gazdag eredményeket hozott a világ többi részének is”.

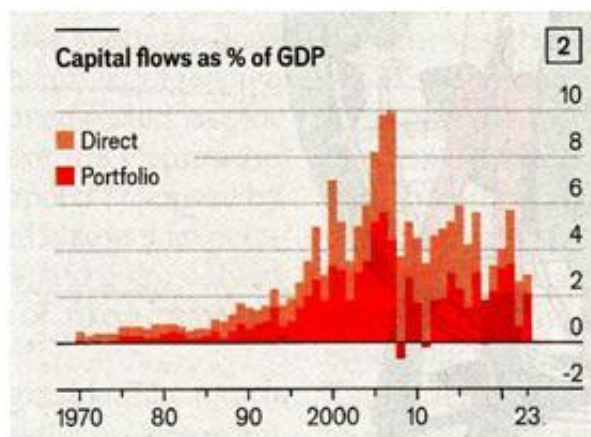
A szétesés jelei:

- Négyszer akkora gyakorisággal alkalmaznak szankciókat, mint a '90-es években. Itt nem csak az EU Oroszország-ellenes szankcióiról van szó. Amerika az utóbbi időben több, mint 300 esetben vetett ki szankciókat olyan kínai és törökországi cégekre, melyek alkalmanként az orosz hadsereg beszállítói voltak.
- Megindult egy támogatási verseny, annak hatására, hogy Amerika és Kína igen erősen támogatják a zöld feldolgozóipart. [Ez torzítja a nemzetközi versenyt; az EU-ban pl. a mezőgazdaságon és vidékfejlesztésen kívül tilosak a támogatások – ennél fogva az EU országai emiatt hátrányt szenvednek.]
- Bár a dollár domináns világgazdasági szerepe megmaradt, a globális tőkeáramlások nagy-mértékben csökkennek.
- A külföldi bankkölsönzés mértéke is csökkent.
- Meggyengültek a világkereskedelmet alátámasztó intézmények.
- A globalizáció megállását bizonyítja, hogy a világexport aránya a világ GDP-jében a 2000-es évek vége óta (2008-tól) nem növekszik.

A külföldi működőtőke-áramlások (FDI) kontrollja:

- Amerika és a vezető tőkés országok erős kontrollnak vetik alá a külföldre irányuló tőkebefektetéseket, azokat a világpolitikai helyzettől teszik függővé.. Egy 2023-as tanulmány kimutatta, hogy a bruttó globális külföldi működőtőkebefektetések (FDI) a 2000-es években a globális GDP 3,3 százalékát tették ki; 2018 és 2023 között ez az

arány 1,3 százalékra esett. Azokban a szektorokban pedig, amelyeket az amerikaiak „stratégiaiainak” minősítenek, a Kínába irányuló FDI több, mint a felével lett kisebb. A kínai félvezetőgyártásba irányuló amerikai FDI-beruházások a negyedrészükre csökkentek. Ugyanakkor ez az Amerika politikai szövetségeseibe irányuló tőkebefektetés nőtt. [Ne feledjük, a mai világgazdaságban a félvezetők azt a szerepet töltik be, amit korábban az olaj.]

- Az FDI (külföldi működőtőke-beruházások) szempontjából a világ három részre szakadt: Amerika-központú, Kína-központú térség és az el nem kötelezettek: India, Indonézia és Latin-Amerika, melyek nyitottak mindkét irányban.
- Az FDI-áramlatok vesztesei az alacsony-jövedelmű országok. A kialakult helyzet miatt kénytelenek valamelyik politikai oldal mellé állni.
- A külföldi bankhitelezés szintén a politikai törésvonalak mentén történik.

Az eddigi rendszert elősegítő intézmények már „vagy kimúltak, vagy elvesztették a hitelességüket”:

- A WTO (Világkereskedelmi Szervezet), mely közel 30 éves fennállása alatt a GATT folytatójaként sikeresen bonyolította le a vámleépítési „fordulókat”, már vagy öt éve stagnál, az amerikaiak érdektelensége miatt.
- Az IMF (Nemzetközi Valutaalap) „identitásválságban szenved, és a zöld gazdaságfejlesztés és a pénzügyi stabilitás dilemmájának a foglya”.
- Az ENSz Biztonsági Tanácsa megbénult.
- A nemzetközi bíróságokat a hadviselő felek saját háborús céljaikra használják fel.

Megszűnik Amerika hegemoniája a nemzetközi fizetések terén:

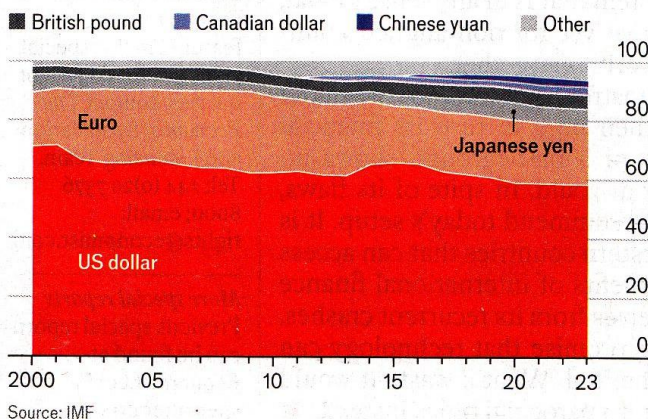
A SWIFT egyeduralma megszűnőben van. Először az oroszok voltak kénytelenek saját nemzetközi fizetési rendszert létrehozni, miután a Krím 2014-es megszállása után nem használhatták a SWIFT-et. A kínaiak saját nemzetközi fizetési rendszere a CIPS. A kiskereskedelemben a UnionPay és az Alipay elterjedtsége a Visáéval és a Mastercardéval vetekszik. A saját fizetési rendszer kifejlesztésében India jutott a legmesszebbre. A Unified Payments Interface (UPI) százmillióknak teszi lehetővé, hogy pl. a szociális juttatásokat azon keresztül kapják meg. Nemzetközi kiterjesztéséhez (NPCI) egy sor ázsiai és közép-keleti ország csatlakozott (köztük pl. Thaiföld, Vietnám, Dél-Korea, Japán, Tajvan és Hongkong). E rendszerek elterjedése most már komplikáltabbá teszi a nemzetközi fizetéseket. A végső tét azonban az, hogy letaszítsák a dollárt a nemzetközi valutatartalék trónjáról.

Mindez mint „lopakodó adó” sújtja a világgazdaságot.

A dollár azonban továbbra is a fő nemzetközi valuta. Sőt, ez a pozíciója még inkább megerősödött. Emögött három funkció áll: szerepe a nemzetközi fizetésekben, a valutakereskedelemben és a tartalékképzésben. Mint fentebb láttuk, a nemzetközi fizetésekben – bár kiépülnek az alternatív rendszerek – uralkodó pozíciója változatlanul megmaradt. A századforduló óta *a valutakereskedelemben* stabilan 85-90 százalék közötti az aránya. 2001-ben az euró részesedése a nemzetközi valutakereskedelemben még 38 % volt, ami 2022-re 31 százalékra esett.

Bucking the tide

Global allocated foreign-exchange reserves, % of total

A tartalékképzésben a dollár még ugyancsak megőrizte vezető szerepét: a legbiztosabb befektetés változatlanul az amerikai kincstárjegy. A digitális valuták közül csak a „stablecoin” alkalmas a tartalékképzésre, annál fogva, hogy értékét valamely vezető valutához kötik.

Amerika pénzügyi pozícióit jellemzi, hogy külföldi kötelezettségei, adósságai kb. 51 billió (ezer milliárd) dollárra becsülhetők, míg kintlévőségei, eszközei 31 billió (ezer milliárd) dollár nagyságúak (ezek gyakran más valutában állnak fenn). Azaz: a dollár világpénz szerepe megengedi Amerikának, hogy lényegesen eladósodjon.²

Sajnos, **a történelem során** történtek ennél súlyosabb válságok is:

- Az első világháború a globalizáció egy azt megelőző aranykorának vetett véget.
- 1931-ben beütött a nagy depresszió; az amerikai import két év alatt 40 százalékkal esett vissza.
- 1971 augusztusában Nixon megszüntette a dollár aranyra való átválthatóságát; 19 hónappal később a fix árfolyamokra épülő Bretton Woods-i valutarendszer szétesett.

A mai válságot tovább súlyosbíthatja, és teljes összeomláshoz vezethet, ha

- a „zero-sum világnézetű”³ Trump visszatér a Fehérháza. [Megjegyzés: Biden tovább fokozta a Trump által elindított, a kínai import visszaszorítására irányuló kereskedelempolitikát és inflációcsökkentő csomagja épp azokat az állami támogatásokat tartalmazza, melyeket e cikk korábban a globális kereskedelem korlátozójának nevezett.]
- Az olcsó kínai importtól való félelem tovább fokozhatja a válságot.
- Amerika és Kína fegyveres összecsapása Tajvan fölött, vagy
- a Nyugat és Oroszország közvetlen háborúja.

A rendszer hanyatlása széteséséhez vezethet, és nem látszik, hogy milyen elvek és gyakorlat helyettesíthetné az eddigieket. Érdekes módon a dollár-alapú nemzetközi pénzügyi rendszer még tartja magát, hiába igyekeznek a feltörekvők saját pénzügyi rendszer kialakítására.

² Az Economist trilliót ír – én a kontinentális európai billiót használom helyette.

³ A kifejezés az adott esetben azt jelenti, hogy Trump képtelen felfogni, hogy az együttműködés kölcsönös előnyökkel is járhat; ha valami az egyik félnek előnyös, az a másikkal hátrányos: – ez a vád a Biden.kormányzatra még inkább igaz...

„Bizalom és a jól működő nemzetközi intézmények nélkül a nemzetközi közösség nem lesz képes kezelni a kor problémáit, mint amilyen a mesterséges intelligencián alapuló fegyverkezési verseny, vagy az űrkutatási együttműködés.” Az egyes országok, országcsoportok együttműködése bizonyos kérdésekben nem pótolhatja a nemzetközi együttműködés rendszerét.

Feltűnő ez a mellébeszélés. Az Economist csak jelenségeket tárgyal, semmilyen magyarázattal nem szolgál. Én a globális világgazdasági rendszer szétesésének fő okát abban látom, hogy Amerika minden áron meg szeretné akadályozni Kína előretörését. Elsősorban védővámokkal és a stratégiai fontosságú információtechnikai termékek kivitelének a megtiltásával. És erre rákényszeríti Európát is. Amerika abban sem érdekelt, hogy az IMF továbbra is kiegészítse a bajbajutott országokat, és hogy a WTO folytassa a világkereskedelem kiterjesztésének útjában álló akadályok lebontását. Amerika nem érdekelt egy olyan világban, melyben nem ő a főszereplő, egy olyan globális gazdaságban, mely elsősorban nem az ő érdekeit szolgálja. Amerika elsősorban a fegyvergyártásban és a fegyverexportban érdekelt. Miközben a világ GDP-jének a 25 százalékát állítja elő, a katonai kiadásokban 36 százalékkal, a fegyverexportban pedig 42 százalékkal részesedik.

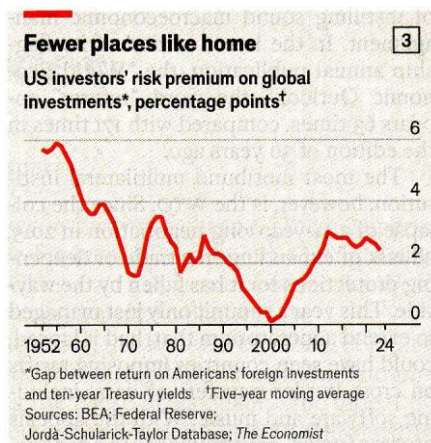
Göd, 2024. május

Forrás:

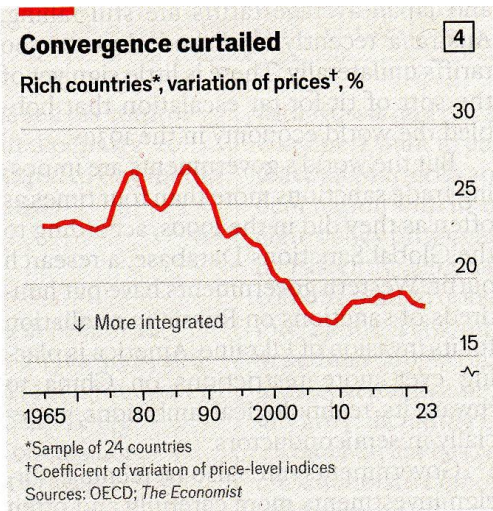
The Economist May 11th, 2024:

- The new economic order (leader)
- The great regression (briefing)
- Deglobalisation of finance (special report)

Mellékletek:

Az amerikai külföldi tőkebefektetések jövedelmezősége és a tízéves kincstárjegyek kamata közötti különbség: 2000 után ez fokozatosan nőtt, de a 2010-es évek eleje óta a befektetőknek jövedelmezőbb, ha kincstárjegyeket vesznek.

Az egymás között intenzíven kereskedő országok árstrukturái a kiegyenlítése felé haladnak. Ez történt a gazdag országok között nagyjából a '80-as évek közepe és 2010 között. Attól kezdve azonban az árkülönbségek újból nőnek – azaz a kereskedelem már nem olyan intenzív.